

“จากรากสู่รั้ว บนเส้นทางแห่งความมั่นคงตำบลหลายางว”

เรื่อง : สว่าง บุญยัง/ อาทิตย์ อินเทพ

เรียบเรียง : พรสุดา อินมูลตั้ง

“จากรากสู่รั้ว” ในบริบทของตำบลหลายางว สะท้อนถึงกระบวนการพัฒนาที่เริ่มต้นจาก “ราก” หรือ “รากฐานดั้งเดิมของชุมชน” ทั้งในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และปัญหาที่ส่งสมมา จนสามารถก้าวไปสู่ “รั้ว” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของบ้านที่มั่นคง ปลอดภัย และมีสิทธิในการอยู่อาศัยอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการเดินทางของชุมชนจากจุดเริ่มต้นของปัญหาสู่การแก้ไขอย่างมีส่วนร่วม นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่จับต้องได้ การขับเคลื่อนตำบลหลายางวสู่เป้าหมายดังกล่าว จึงต้องอาศัยแนวคิดเชิงบูรณาการ การจัดการความรู้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และการวางระบบบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ตำบลหลายางวก้าวไปสู่ความยั่งยืนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

บริบทพื้นที่และสภาพปัญหา “คนหลายางว”

รูปภาพแผนที่ตำบลหลายางว

ตำบลหลายางว อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนชายแดนที่มีบริบททางภูมิศาสตร์เป็นแอ่งกระทะ ล้อมรอบด้วยภูเขาตอยยาว ตอยผาหม่น มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เข้มแข็ง โดยในอดีตพื้นที่ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง ทั้งในแง่กายภาพของบ้านเรือนและสิทธิในการถือครองที่ดิน ด้วยความร่วมมือของภาครัฐ ภาคประชาสังคม

และพลังของชาวชุมชนทุกภาคส่วน จึงได้ขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่แห่งนี้อย่างจริงจัง การพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนในชนบทไม่ได้เป็นเพียงการสร้างบ้านเท่านั้น แต่คือกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของชีวิต ครอบครัวและชุมชนในระยะยาว โครงการ “บ้านมั่นคงชนบทตำบลหลายางว” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายด้านที่อยู่อาศัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังเผชิญปัญหาความยากจน ความไม่มั่นคงในสิทธิที่ดินทำกินที่อยู่อาศัย และการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและภูเขาอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 900 เมตรภูเขาสูงสลับซับซ้อนวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ขนาดโดยรวม 76 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวน พื้นที่ ส.ป.ก. พื้นที่สาธารณประโยชน์ และเป็นเขตชายแดนติดสาธารณรัฐประชาชนลาว ส่วนเรื่องของ**สาธารณูปโภค** มีปัญหาเรื่องของน้ำทั้งอุปโภคและบริโภคไม่เพียงพอ และน้ำส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากแม่น้ำโขงและน้ำจากต้นน้ำางวเป็นหลัก ในพื้นที่จึง

ไม่มีน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคเวลาช่วงฤดูแล้ง จึงทำให้ขาดแคลนน้ำเป็นอย่างมาก ส่วนเรื่อง**ที่อยู่อาศัย**ในพบว่าบ้านเรือนของประชาชนส่วนใหญ่เป็นบ้านของชนเผ่าที่มีหลากหลายวัฒนธรรม และค่อนข้างทรุดโทรม ไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่อง**ภัยพิบัติ** ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม แผ่นดินไหว ดินสไลด์ ก็ยังเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่ตำบลหลายางว จึงมักทำให้บ้านเรือนเสียหายจากการได้รับผลกระทบไปด้วย **ด้านเศรษฐกิจ**ตำบลหลายางวมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ส้มโอ ส้ม ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา กล้วย และในพื้นที่ยังมีเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ตลาดการค้าชายแดนแจมปอง ซึ่งเป็นตลาดการค้าไทย-ลาว ที่มีสินค้าหลากหลายทั้งของประเทศไทยและประเทศ ลาวมาขายในตลาด และชุมชนยังมีอาชีพบริการเรือรับส่งสินค้าและพานักท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ริม 2 ฝั่งโขง

จากไม้ไผ่สู่บ้านที่มั่นคง : การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชาวตำบลหลายางว

ตำบลหลายางว มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน จำนวน 2,285 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 3,651 คน ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านของชนเผ่า ซึ่งการปลูกสร้างบ้านส่วนมากทำจากไม้และไม้ไผ่ ทำให้ที่อยู่อาศัยไม่แข็งแรง มีความทรุดโทรม และไม่มั่นคงและปลอดภัย

เมื่อปี 2563 ตำบลหลายางวได้มีการเตรียมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ จึงมีการเก็บข้อมูลครัวเรือนที่เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยทั้งตำบลนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลหลายางว ซึ่งได้รับงบประมาณเมื่อปี 2566 จำนวน 6 ชุมชน 325 ครัวเรือน งบประมาณรวม 12,900,000 บาท โดยมีการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยจากการ “เอามือเอาแรง” กันของคนในชุมชน

รูปภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ภาพก่อนและหลังการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ก่อนทำ

หลังทำ

หลังการปรับปรุงซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของผู้เดือดร้อนทั้ง 325 ครัวเรือนเสร็จแล้วนั้น เนื่องจากลดภาระค่าเช่าทำให้มีงบประมาณเหลือจากการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ชุมชนจึงได้หารือเพื่อใช้งบประมาณที่เหลือดำเนินการแก้ปัญหาให้กับผู้เดือดร้อนรายอื่นในตำบล ซึ่งจากการการสำรวจข้อมูลทำให้เกิดการช่วยเหลือครัวเรือนที่เดือดร้อนเพิ่มเติมจำนวน 87 ครัวเรือน รวมเป็น 412 ครัวเรือน จึงทำให้คนในตำบลหลายงาวมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงปลอดภัยทั้งตำบล

กองทุนที่อยู่อาศัยของชาวตำบลหลายงาว

ตำบลหลายงาวมีทุนเดิมจากการออมสวัสดิการชุมชนอยู่แล้ว และหลังจากการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และมีการออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยเดือนละ 30 บาท ต่อมาได้ยกระดับเป็นกองทุนที่อยู่อาศัย ซึ่งกองทุนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย โดยสมาชิกสามารถถอนเงินออมไปปรับปรุงบ้านหรือกู้เงินเพื่อที่อยู่อาศัยได้ ทำให้ตำบลเกิดกองทุนที่ยั่งยืนจากการที่ชุมชนช่วยเหลือกันเอง และยังสะท้อนถึงระบบการบริหารจัดการที่เข้มแข็งโดยคนในชุมชนอีกด้วย

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ “ตำบลหลายางว”

คนในตำบลหลายางวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกร พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ข้าว ข้าวโพด ยางพารา และยังมีตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว (จุดผ่อนปรนบ้านแจมปอง) รวมถึงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวการเดินเรือสองฝั่งโขง เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่

จากการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง ทำให้ตำบลหลายางวเกิดการเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งเป็นภาคีสำคัญในการสนับสนุนถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างส้มโอ ความร่วมมือนี้ได้ยกระดับส้มโอธรรมดาให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของตำบล เช่น ไชรป์ส้มโอ จินส้มโอ คราฟท์ส้มโอ ไวน์ส้มโอ เบียร์ส้มโอ และสเปรย์ไล่ยุง โดยผลิตภัณฑ์เหล่านี้ถูกนำไปจำหน่ายทั้งในตลาดชุมชน ตลาดออนไลน์และออฟไลน์

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาความรู้ด้านการตลาดออนไลน์ โดยให้เยาวชนเข้ามาเป็นผู้ดูแลเพจของชุมชน และกลุ่มแม่บ้านตำบลหลายางวเป็นผู้ผลิต นับเป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วม นอกจากส้มโอแล้วยังมีกิจกรรมอื่นที่ช่วยให้ชุมชนมีรายได้ในครัวเรือนเพิ่ม เช่น การเพาะเห็ดจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร การปลูกผักปลอดภัยสร้างแหล่งอาหาร การเพาะพันธุ์ปลาท้องถิ่นในแหล่งน้ำ พร้อมเชื่อมโยงกับท้องที่ และท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบล หลายางวและหน่วยงานในพื้นที่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวมีกลุ่มเดินเรือที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมเส้นทางท่องเที่ยวแวะชมเรียนรู้วัฒนธรรม ระบบนิเวศสองฝั่งโขงและอุปกรณ์สำหรับเดินเรือทำให้กลุ่มมีรายได้เพิ่มในช่วงฤดูการท่องเที่ยว เดือนพฤศจิกายน – เมษายน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยวัน 1,000 บาท

การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของตำบลหลายางว

แม้ว่าตำบลตั้งอยู่พื้นที่ตอทรายตอผาหม่น มีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นแอ่งกระทะมีผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายของพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า แต่ก็ยังซ่อนปัญหาไว้มากมาย ชาวบ้านยังคงประสบปัญหาการจัดการน้ำที่ซับซ้อน นั่นคือ “น้ำแห้งในฤดูแล้ง และน้ำหลากในฤดูฝน” ชุมชนจึงได้ร่วมกันออกแบบการแก้ไขปัญหา

เพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค เช่น การปรับปรุงเครื่องสูบน้ำเพื่อผันน้ำจากแม่น้ำโขงเข้าสู่ชุมชน เพื่อให้เพียงพอต่อการอุปโภคในครัวเรือน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่ทั่วทั้งตำบลได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ในช่วงฤดูแล้งและน้ำหลากชุมชนมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ การปลูกพืชเพื่อช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกกล้วยใน พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อช่วยดูดซับน้ำในช่วงฤดูแล้งและเก็บผลผลิตขายเป็นรายได้ชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังร่วมกันสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อกักเก็บไว้ใช้ประโยชน์

การดำเนินงานทั้งหมดนี้เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมระหว่าง สมาองค์กรชุมชน เครือข่าย และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ที่ได้ร่วมกันสนับสนุนและขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ผ่านการประชุม วางแผน และวิเคราะห์ปัญหาในทุกมิติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของชุมชนในการฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

“รักษป่า รักษาประเพณีวัฒนธรรม 4 ชนเผ่า”

“วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมคนหลายาง” ซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรม และมีการสืบสานประเพณีวัฒนธรรม 4 ชนเผ่า ได้แก่ ขมุ พั่นเมือง ไทลื้อ เย้า ซึ่งวิถีดั้งเดิมนี้มีความเชื่อ ความศรัทธา และเคารพต่อธรรมชาติ น้ำ ป่า แม่ธรณี ที่ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างพิถีพิชชะตาแม่น้ำงาวเกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดลอม แม่น้ำได้รับการดูแลให้สะอาด และสร้างภูมิทัศน์ที่สวยงาม นอกจากนี้ชุมชนยังอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช และการใช้ประโยชน์จากป่าช่วยป้องกันไฟป่า ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ได้รับการรักษา ชะลอการไหลของน้ำ ลดการชะล้างพังทลายของดินและกักเก็บตะกอน เพิ่มความชุ่มชื้นให้ผืนป่ามีระบบนิเวศดีขึ้น ลดปัญหาน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วม และแก้ปัญหายากแล้ง มีแหล่งน้ำในการอุปโภค บริโภคและเพื่อการเกษตรส่งผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี

การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม 4 ชนเผ่า ชุมชนได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และส่งผลให้ประชาชน เยาวชนรุ่นหลังหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีและมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษ และจัดกิจกรรมประเพณีประจำปีสร้างการเรียนรู้ทางภาษาชนเผ่า และการแสดงชุดชนเผ่าแต่ละชาติพันธุ์ ส่งเสริมสนับสนุนการไหว้ศาลเจ้าบรรพบุรุษ ประเพณีการไหว้เสาหลักบ้าน “ใจบ้าน” อนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของชุมชน คงรักษาศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองผ่านดนตรีกิจกรรมนาฏศิลป์วงปวงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

ชนเผ่าขมุ

ชนเผ่าไทลื้อ

ชนเผ่าเมี่ยน(เย้า)

ชนเผ่าพั่นเมือง

“จากรากสู่รั้ว บนเส้นทางแห่งความมั่นคง”

การพัฒนาพื้นที่ในมิติต่างๆ ภาพฝันที่ขับเคลื่อนสู่ “หล้าเยาวชชุมชนน่าอยู่” ภายใต้เครื่องมือโครงการบ้านมั่นคง สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างการรวมกลุ่มเกษตรกร ผู้สูงอายุ เยาวชน และการสนับสนุนจากภาคี หน่วยงานท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดกลุ่มแปรรูปสินค้าเกษตรตำบลหล้าเยาวช ที่ช่วยพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พัฒนาชุมชนด้วยการจัดระบบโครงสร้างพื้นฐาน ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสุขภาพคนในชุมชน

ภาพสะท้อนจากการรวมพลังของคนหล้าเยาวชที่ไม่หยุดอยู่เพียงการแก้ไขปัญหา และสร้างเส้นทางสู่การพึ่งพาตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืนในโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พร้อมส่งต่อคุณค่าวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นต่อไป การพัฒนาตำบลหล้าเยาวช อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเน้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ด้วยกระบวนการสันติ วิธีการมีส่วนร่วมและการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจร่วมกัน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ผ่านการบริหารจัดการโดยชุมชน เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายใน ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ส่งเสริมอาชีพ เกษตรแปรรูป สร้างกองทุนชุมชน และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อให้ตำบลหล้าเยาวชเป็นชุมชนน่าอยู่ที่มีความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี